

ԿՐՕՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՐԵՎԵԼՅԻ

ՎԱՐՊԱՆ ՎԱՐՊԱՊԵՏ ԱՐԵՎԵԼՅՈՒ ՃԱՌԸ՝ ՆՎԻՐՎԱՍ ԶՈՎՅԱՆ ՕԶՆԵՅՈՒՆ՝ ԳՐՎԱՍ ԶԱՄԱՉԱՍՊ ԶԱՂՊԱՏԵՅՈՒ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ՝

Ահեկի Ժ. եւ ապրիլի ԺԷ.:

Երիցս երանյալ մեր հայր սուրբ՝ Հովհան² Օձնեցի հայրապետին:

[Ա]³. Պարզաբանություն նվաստ Վարդան [Արեւելցուց]. Հաղպատի մեծ աթոռի արքեպիսկոպոս Տեր Համազասպի խնդրանքով, որին ուղղված է ճառիս պատասխան նախադրությունը:

այծառ ջահգ մեր Արեւելյան եկեղեցիների, այր քրիստոսագգաց Գրիգոր [Լուսավորիչ], կամենում ենք նախ անդրադառնալ աստղանման ցոլարձակմանդ, որ հաճախ է ուղղվում դեպի վեր՝ երկնային օդերը: Դրա պատճառը այլ բան չի համարվում, եթե ոչ դեպի վեր սլացող հողմը, որ անցնում է թանձր եւ ցուրտ օդի միջով, ապա մերձենում է երկրին ու ջրերին եւ ցոլարձակ տանում բախում է մերթ հատակին, մերթ արեգակնամերձ ջերմ օդերին, եւ այնտեղից սփռվում են լույսի փայլաձակումները, որ սավառնող աստղեր ենք անվանում:

¹ Վարդան Արեւելցու այս երկն առաջին անգամ տպագրվել է «Արարատ» ամսագրում, տե՛ս «Արարատ», 1888, Ժ., էջ 590-603, աղբյուրն է եղել Մաշտոցյան Մատենադարանի 1436-1456 թթ. գրչության՝ ներկայիս թ. 993 ձեռագիրը: Նույնը տպագրվել է նաեւ՝ Վարդան Արեւելցի, Ճառք եւ ներբողք, աշխատ.՝ Հակոբ Քյոսեյանի, Երեւան, 2000, էջ 352-362: «Արարատի ժառանգությունը», Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, 2017, հտ. Ա., էջ 811-817: Մեր թարգմանությունը հենված է վերջին հրատարակության վրա:

² Բնագրում գործածվում է Յովհաննէս, Յովհան, Յոհան, ամենուր պահպանել ենք Հովհան, ինչպես ընդունված է մեր մատենագրության մեջ:

³ Հատվածների բաժանումները մերն են, որ բխում է բովանդակային որոշակի բաժիններից - Ն. Պ.:

Ճիշտ նույն կերպ էլ Դուք եք շարժում մեր թանձրամած ու ցուրտ միտքը. այն ձգտում է դեպի երկինք՝ հասնելու մաքուր մի տեղ, աստղանշան մտքեր գոյացնելու համար, որոնցով բերկրում են Սուրբ Սիրնի մանուկները, ինչ որ սովորական է քեզ՝ Հաղպատի տան վսեմական գազաթիղ համար, երեւան աշխարհից լինելով:

Քանզի Ձեր տված հանձնարարությունը չորրորդն է մեզ համար. [ա] նախ խոսեցինք ամենասուրբ Աստվածածնի մասին, որի անունով փառավորվում է Հառիճի սուրբ ուխտը⁴, եւ [բ] ապա մեր Գրիգոր Լուսավորչի [գ], ապա նրա սուրբ զավակների մասին, [դ] դրանցից հետո ահա երկրորդ լուսավորչի եւ հավատի հիմքերը վերահաստատող երջանիկ Հովհաննես [Օձնեցու]՝ մեծ պատրիարքի ու Մեծ Հայքի նախահոր մասին⁵: Հանձնարարեցիք դրվատական խոսքեր գրել նրա մասին, որպեսզի Աստծու փառավորչին եւ նրա կողմից փառավորվածին գովաբանենք հանդիսավորապես:

Քանզի նա, որ կցորդն է Քրիստոսի չարչարանքների եւ բոլոր սուրբերի նման հաղորդակիցը երկնքի փառքի, պատշաճ է, որ երկրի վրա նույնպես արժանի պատվի արժանանա բոլոր սուրբերի հետ մեկտեղ: Եվ դա կլինի որպես մե՛ր օգուտ, եւ ոչ թե հավելում նրա բարիքներին, որ լիուլի տրված է Աստծուց:

Սակայն ձեր ջանքերին ի պատասխան անձամբ եւ պատվիրանով բազմիցս աղաչեցինք՝ խնդրելով [ազատել մեզ] գիր ու խոսք ասելուց երկու պատճառով. նախ՝ որ երկյուղ ունենք եւ մեզ տկար եւ անարժան ենք համարում այս գործի համար, երկրորդ՝ որ չենք գտել ըստ կարգի ավանդված գրքեր նրա ծննդյան, մանկության, քաղաքավարության եւ առաքելների գործերի մասին: Նաեւ այն մասին, թե ինչիպիսի հազմանքներ էին, որ բերին հասցրին նրան փառքի այդ բարձրությունը, մինչեւ որ եղավ կաթողիկոս Մեծ Հայքի:

Եվ ահա այսպիսի գործ ձեռնարկեցինք, որ ոչ այնքան մեր ժամանակների, որքան նախնիներին է հատուկ, որոնք որովայնից ընտրվեցին եւ Տիրոջ կողմից կանչված եղան, նրանից իշխանություն ստացան՝ հաղթելու բոլոր հակառակամարտ պատերազմողներին:

⁴ Հառիճի Ս. Աստվածածին վանքը:

⁵ Վարդան Արեւելցին այստեղ թվարկում է Հաղպատի Համազասպ եպիսկոպոսի խնդրանքով իր հեղինակած երկերը՝ ա) շարակնոցի Աստվածածնի ծննդյան առաջին կանոնը («Որ նախիմաց իմաստութեամբ»), բ) Ներբողեան ի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ, գ) Դրուատ գովեստի պատմագրաբար ի Ս. Արիստակես եւ ի Վրթանէս, ի Յուսիկ եւ ի Գրիգորիս եւ ի Դանիէլ:

Այդ նպատակով մեկնեցինք այն գյուղն ու սահմանները, որտեղից նա է սերում, կրկնակի անգամ հարցուփորձ արինք, բայց նախկին մեր իմացածներից եւ գրքերում գտածներից կամ լսածներից ավելի ոչ մի զրույց չգտանք: Որից հետո քաջալերվեցինք՝ վստահելով Սուրբ Հոգուն, որ օգնության կհասնի մեր տկար կարողությունը, ու նաեւ այն շնորհներին, որոնցով նա է պսակված, որ եւ մե՛զ պատվով կազատեն ձեր առաջ ստանձնած պարտավորություններից:

Գիտեք, որ Նոյի եւ Հոբի եւ Դանիելի եւ սուրբերից շատերի ազգաբանությունը հաճախ բերվում է ոչ ըստ արյան ծնունդի եւ ոչ էլ ըստ նախահայրերի, որ գիշերային հեշտությունն է շնորհում, այլ այդ սուրբ անձանց մասին գրվեց ըստ իրենց առաքինության, եւ այն էլ՝ ոչ բովանդակ վարքն ու գործած սքանչելիքները հիշատակելով, նույնը վերաբերում է նաեւ Քրիստոսին:

Ուստի մեր դեպքում էլ բավարար թող համարվի հիշատակարան գրքերում եղած շատից եւ մեր լսած ավանդություններից քիչը ներկայացնելը: Դրանցից կազմեցինք եւ հյուսեցինք Մեծն Հովհան Օձնեցու բարեբախտ առաքաւոր, եւ քաջ Պինդորոսի⁶ ասածի նման՝ որպէս վարդի մի փունջ դրեցինք կաթողիկէ եկեղեցու գոգը՝ ի փառս մեր Աստծո անմահ փեսա Հիսուսի:

[Բ] Արդ՝ մեր աստվածապարգեւ հայրն ու փառազգաց Հովհան հայրապետը ճիշտ այնպիսին էր, ինչպիսին պատմագրքերն են նկարագրում: Ծնունդով տասներկուերորդ Գուգարք աշխարհից էր, չորրորդ գավառից՝ Տաշիրից, նշանավոր Օձուն գյուղաքաղաքից⁷, սերում էր ազատների տնից: Լինելով քաջամուտ եւ ուշիմ պատանի, վարժ կրթության, հռետորական արվեստի եւ փիլիսոփայության մեջ՝ մանուկ հասակն անցկացրեց հանճարեղ հեղինակների մոտ, քանզի այն ժամանակ այդպիսի ուսման ճարտար դպրոցներ կային աշխարհում՝ Հայաստանում, Հունաստանում եւ Ասորիքում: Դրանից է, որ իմաստասերի անուն եւ կոչում ստացավ՝ իրեն զարգարելով գիտելիքներով եւ ամենայն առաքինություններով:

Այնուհետեւ Ս. Հոգու ներգործմամբ եռանդոտ բնույթով գնաց մեծ ձգնավոր՝ Քոթենավոր կոչվող անվանի Թեոդորոս վարդապետի⁸ մոտ, որ

⁶ Թեբեւս անտիկ հույն բանաստեղծ Պինդարոսն է, Բ. ա. 522-448 թթ.:

⁷ Բնագրում հաճախ գործածվում է «ի գիւղաքաղաքէն Ուձնայ»: Միջնադարյան աղբյուրներում հանդիպում են նաեւ անվան Աձուն, Օձուն, Օզուն տարբերակները: Պահպանում ենք Օձուն ձեւը:

⁸ Թեոդորոս Քոթենավոր (VII դ. սկիզբ – մոտ 680 թ.), մատենագիր, աստվածաբան, Կոմիտաս Ա. Աղցեցի կաթողիկոսի եղբորորդին: Նրա սաներից են եղել Հովհան Գ. Օձնեցի եւ Սահակ Գ. Ձորովորեցի կաթողիկոսները:

հեղինակել է խորագույն իմաստներով եւ ղեկարիմաց բառերով պաճուճված ներբողական ճառեր Քրիստոսի ծննդյան եւ աստվածընկալ Ս. Խաչի մասին⁹։ Որ սիրելով Հովհանի սուրբ եւ խստակյաց ու պարկեշտ վարքը՝ նրան հիացումով իր մոտ ընդունեց։ Այդ պահից Հովհանը ծածկապես խոշորակար մորթեղեն հագավ եւ այն կրում էր մինչեւ իր կյանքի վերջը։ Պատշաճ կերպով Քռթենավորից ուսանում էր Աստվածաշունչ գրքի հին եւ նոր բոլոր մատյանները, լայն սրտով աճում էր խստամբեր վարքով, Սուրբ գրքերի հանճարով փառավորվում էր Աստծուց եւ մարդկանցից։

Կանխագիտության տեսիլք եւ բժշկելու շնորհք էր տրված նրան ի վերուստ, որը տեսնելով՝ հոգեւոր հայրը շնորհաբաշխ աստիճանի կոչեց նրան՝ հոգեւորական ձեռնադրելով եւ քահանայական պատվի արժանացնելով։ Դրանցով աղբյուրի պես հորդացավ իմաստությամբ, եկեղեցին զարդարեց թարգմանություններով եւ Ս. Գրքի մեկնություններով, ժիր ու մաքուր քահանայագործությամբ հաշտեցրեց Աստծուն կենդանիների եւ մեռյալների հետ։

[Գ] Այն ժամանակներում մեր հայոց աշխարհը թագավոր չունեւ եւ գտնվում էր արաբների¹⁰ ծառայության ներքո, որ կոչվում են Ամեր Մեւմնիք¹¹, սակայն Տերը նրանց գթությանը հանձնեց մեր ազգը սրբասեր Հովհանի ու նաեւ նրանց աղոթքների շնորհիվ, որոնք Սոթք կոչվող լեռան¹² մոտ իր հետ Աստծու կամքն էին կատարում ուղղափառ հավատով եւ խաչաչարչար ճգնությամբ՝ Գեորգ սբանչեւագործ վարդապետի, Մատթեոս խոտաճարակի, իր իսկ վարդապետի եւ բազմաթիվ այլ խստակրոն եւ երկնաթռիչք այրերի։

Ուստի երբ երիտասարդության հասակի հասավ եւ մորուքով ծաղկեց, տարածվեց նրա համբավը ողջ երկրով մեկ այն ժամանակ, երբ փոխվեց առ Քրիստոս Եղիա սուրբ կաթողիկոսը¹³։ Աստծու խնամատար ներգործությամբ շարժվեցին Հայաստանյայց եկեղեցականների եւ աշխարհականների սրտերը՝ երկրորդ Ոսկեբերան, հոգով հեզ, անբիծ աղավնի,

⁹ Թ. Քոթենավորի երկերից են՝ «Ներբողեան ի սուրբ Խաչն», «Գովեստ ի սուրբ Աստուածածինն», տե՛ս **Յովհաննէս Օձնեցի**, Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1833, էջ 147-182։

¹⁰ Բնագրում՝ տաճկաց։

¹¹ Թվում է՝ արաբերեն անվան աղավաղված գրություն է, թերեւս *Օմայանների* հայրստության Արդ-ալ Մելիք խալիֆան 685 թվականից, որ խալիֆայությունը վերածեց միաձուլ պետության։

¹² Սոթքը լեռնագագաթ է Հալաբի լեռնաշղթայի հյուսիսարեւմտյան ճյուղավորությունում, ներկայիս Լոռվա մարզում։ Այնտեղ է գտնվում ժայռափոր Սոթից ճգնարանը, ուր կյանքի վերջին տարիներին ճգնել է Հովհան Օձնեցին, տե՛ս ծան. 30։

¹³ Եղիա Ա. Արճիշեցի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս 703-717 թթ.։

հանճարի մտքով բարձր, ճշմարտապես առաքինի, ամեն տեսակի հարից զատված, բոլոր արեւելյանների մեջ ամենից ազնվական Հովհաննիս առաքելական աթոռին նշանակելու համար:

Հոգու գեղեցկությունը նկարված էր նաեւ մարմնի գեղուղեշ հասակի մեջ. զարդարված էր անդամների հափակից վայելչությամբ, չքեղ շնորհներով եւ փառազարդ մորուքով՝ խարտյաշ, դեղձան եւ ալիքանման տեսքով, երեսը պարզ էր կարմիր եւ սպիտակագույն վարդի նման: Անթերի էր՝ կատարելապես լեցուն ներքին եւ արտաքին բոլոր բարիքներով, որոնց ձգտում են Աստված եւ մարդիկ:

Ապա նրան բազում թախանձանքով հրավիրում եւ Ս. Հոգու ներշնչմամբ, աշխարհակույտ բազմության ներկայությամբ մեծ հանդիսավորությամբ նստեցնում են Սուրբ Գրիգորի աթոռին: Եվ բոլորը, տեսնելով երկնային շնորհները նրա մեջ բազմած, իրենք էլ զմայլվում են Ս. Հոգուց եւ բերկրալի երեսով եւ միաբերան վկայում, թե Հովհաննի միջոցով իրար միախառնվեցին սուրբ օծումն ու վերին պարգեւը: Եվ նրա օծյալ աջից օրհնություն ստանալով՝ բոլորը խնդրությամբ գնացին իրենց տեղերը:

[Դ] Իսկ մեր առաքելանման հայրը առաքելական կարգի շնորհներ առնելով՝ յանձն առավ առաքելական ջանքն ու ճամփորդությունները, այցելում էր տարբեր աշխարհներ եւ գավառներ ու քաղաքներ, ուր որ կարողանում էր հասնել: Ամենուր հաստատում էր հավատքի գործերից խախտված տեղերը, կտրում էր հանցանքի փուշը, հեռացնում էր ոստ ու խութ, շեղված մտքի ու գործերի ծնունդ խոչընդոտները: Սերմանում էր սուրբ ցորենը, չորացնում էր Ս. Թագեոսի եւ Ս. Բարդուղիմեոսի տնկած այգում աճած մոլախոտը: Յանկապատով եւ խրամով էր պատում Հայր Աստծու մշակած եւ Ս. Գրիգորի ոռոգած տեղերը, վերաշինում էր ամուր աշտարակի ընկած քարերը, վերակացուններ էր կարգում, հովիվներ էր նշանակում, խնամակալներ եւ տեսուչներ էր հաստատում: Հորդորում էր Աստվածային մեծագին արյամբ գնված Տիրոջ հոտին՝ զգոն լինել, ժողովում էր բանական ու ձեռագործ փարախում, մշտապես հանում էր արօտի եւ ջրի եւ հանգստության:

Նաեւ ի՛նքն էր բազմաթիվ տեղերում շինում եկեղեցիներ, ինչպես որ դայակի նման կառուցեց իր ավանի երկնանման խորանը՝ որպես առաջին խանձարուր իր տան եւ ընտանի բարիք, որպեսզի այդ պտուղից վայելեն նախ իր հետ վաստակածները:

Իսկ երբ մոտենում էին տերունական հրաշափառ տոները՝ Աստվածհայտնությունն ու Ս. Հարությունը, Պենտեկոստեն եւ Վարդավառը, Տի-

րամոր եւ Ս. Խաչի տոները, գնում էր նշանավոր տեղերը, իր մոտ էր ժողովում աշխարհի իշխանների աշխարհախումբ բազմութիւնը եւ նրանց հետ անցկացնում էր լուսաբեր օրերը՝ գեղեցկատես հասակը հայրպետական զգեստներով զարդարելով, որպէս ցնծութիւն եւ պարծանք Քրիստոսասէր եւ տոնասեր ժողովրդին:

[Ե] Նրա մոտ էին հավաքվում նաեւ արաբների տոհմերի ավագ այրերից եւ գորագլուխներից շատերը, որոնք զարմանում եւ հիանում էին՝ ձեռքերը ծնոտին հենած երանի տալով այն աշխարհին, որ նման առաջնորդ ունի: Որոնք գնացին աշխարհակալ Օմար¹⁴ ամիրապետի մոտ եւ նրա առաջ գտվում էին փառավոր այրին՝ ասելով, թե Աղամի սերունդից նման գեղեցիկ զավակ մարդու աչքը դեռ չի տեսել:

Ամիրապետը լսեց ու ցանկացավ տեսնել սրբին, իր պալատի գործակալների միջոցով նրան ուղարկեց խնդրագիր նամակներ եւ խուսբեր, որպէսզի նեղութիւն կրի այցելի իրեն եւ ստանա իր աշխարհի համար օգտակար ամեն բան, ինչ որ կխնդրի: Որ եւ անմիջապէս շտապով ընդունեց, եւ ինչպէս Տերն էր գնում դեպի խաչը, եւ մեր Լուսավորիչը օձերի մեջ էր մնում, նա էլ օձաբարո թշնամիների եւ իսմայելացի չարչարիչ նենգաբարո ազգի մեջ գնաց՝ քաջ հովվի նման իրեն նվիրաբերելով իր հոտին¹⁵:

Իսկ երբ թագավորը լսեց մեծ քահանայապետի ժամանելը, մարդիկ ուղարկեց նրան ընդառաջ՝ խնդրելու, որ այն տեսքով գա, ինչպէս որ տոնական օրերին է գնում իր եկեղեցին: Այդ խնդրանքը նույնպէս կատարեց, յուրայինների հետ առանձնանալով՝ շքեղ հագուստներ հագավ, վրայից՝ եմփորոնն ու վակասը, ձյունափայլ վարսակալ պսակով քողը դրեց գլխին եւ մտավ արքունիք՝ զինված խաչանշան եւ ականակուռ գավազանով: Երբ արքայից արքան նրան տեսավ, ահուդողով լցվեց, սոսկաց ու սարսռաց ոտքից մինչեւ մազերը, ծածկեց երեսը եւ հագիւ էր կարողանում ուշքը վրան պահել: Միառժամանակ լուրթիւն տիրեց արքունի պալատում, ապա ամիրապետը սրտապնդեց իրեն, բացեց բերանը եւ հարցրեց՝ ասելով, թե՝

- Քո Քրիստոս եւ իր աշակերտներն այդպէս չեն հագել, քանզի քեզ վրա ծագած բնական գեղեցկութանդ եւ աստվածային շնորհներին հավելում ես նաեւ անցողիկ այնպիսի պաճուճանք ու զարդեր, որ չեմ կարողանում վեր կենալ եւ համբուրելու մոտենալ քեզ:

Պատասխանեց նրան սուրբ հայրապետը.

¹⁴ Արաբական Օմայական շրջանի խալիֆա Օմար իբն Աբդ ալ-Ազիզ, 717-720 թթ.:

¹⁵ Հ. Օձնեցին Արաբական խալիֆայության մայրաքաղաք Դամասկոս է մեկնել 719 թ.:

- Իմ Քրիստոս եւ Իր աշակերտները փայլում էին նշաններով, իսկ մենք չունենք այդպիսի նշաններ, ուստի պատկառելի տեսքով ենք երեւում ձեզ եւ որպես երկյուղ՝ ռամիկներին, իսկ եթե գայթակղության առիթ է դա, ուրեմն տե՛ս ինձ առանց այդ զարդերի:

Եվ իսկույն Հանեց ամենը, որից ներս երեւացին Հագած փշապատ հնոտիները, եւ ամիրապետը երեսի վրա խոնարհվեց ու ողջունեց նրան, եւ ձեռքով շոշափելով փորձում էր նրանից օրհնություն կորզել: Ապա հրաման տվեց Հովհանի առաջ բերել բոլոր վիրավորներին, որ կային իր զորքի մեջ, եւ ընկնել նրա ոտքերը, որոնք այդպես բժշկվեցին Սուրբ Աստծուց բխող Ս. Հոգու շնորհներով եւ թագավորի հույսով, քանզի Աստված փառավորում է իր փառաբանիչներին:

Եվ թագավորն ասաց.

- Ահա այսօր մեր աչքով տեսանք, ինչ որ լսել էինք Քրիստոսի եւ քո մասին: Այժմ կկատարենք քո հրամանները որդու նման, ինչ որ հաճո լիքի քեզ:

Հովհանը խնդրեց Հայոց վերին աշխարհից հեռացնել նրանց, որ եկել էին հունաց կողմերից եւ կտրում էին մեզ մեր հայրերի հոգեւոր ավանդներից եւ մարմնավոր՝ երկրային ժառանգությունից¹⁶:

Իսկ ամիրապետը խնդրությամբ հրաման արձակեց, իր ձեռքով գրեց եւ կնքեց, զորագլուխներ տվեց որպես օգնական, եւ յոթ անգամ նրա վրա գցեց արքունական եւ մեծածախ հագուստներ, ապա ուղարկեց մեր աշխարհը՝ աշխարհակալ մի զորեղ տիրակալի նման պսակելով նրան երեւելի փառքով, բազում դրվատանքով, ինչպես Զորաբաբելը՝ պարսից Դարեհ արքայի կողմից:

Այն ժամանակ Սմբատ [Բագրատունին] էր Հայոց աշխարհի կյուրոպաղատը¹⁷: Նրա եւ արաբ զորքերի հրամանատարի գլխավորությամբ հունադավաններն իրենց տուն ու տեղով հեռացվեցին այն երկիրը, որտեղից որ եկել էին:

[9] Իսկ Տեր Հովհանը տիրաբար խորհելով՝ Մանագկերտ գյուղաքաղաքում ձկն. (726) թվականին ժողով գումարեց¹⁸ Հայոց եկեղեցականներով

¹⁶ Ակնարկում է Բարձր Հայքի կողմերում հիմնավորված հունադավան համայնքներին եւ հույներին:

¹⁷ Կյուրոպաղատ - իշխանական աստիճան եւ պաշտոն Բյուզանդիայում, Ը-Թ. դարերում շնորհվում էր հայ, վրացի եւ այլ իշխանավորներին: Սմբատ կյուրոպաղատն, անշուշտ, Սմբատ Բագրատունի Բյուրատյանն է (670-726 թթ.), որ Հայոց իշխանն էր 693-726 թվականներին:

¹⁸ 726 թ. Մանագկերտի ժողովը:

եւ ասորի ուղղափառ եպիսկոպոսներով, որտեղ նգովվեց Քաղկեդոնի ժողովը այլ հերձվածողների հետ միասին, վերահաստատվեց ուղղափառ միասնական դավանությունը՝ Քրիստոս Աստծու անճառելի մարդեղությունը, մի բնությունը, մի կամքը, մի ներգործությունը, մի անձնավորությունը, մի որդիությունը, որպեսզի [այդ կերպ] ամբողջական մնա ամենասուրբ Երրորդության երեք անձանց մեկ Աստվածությունն ու մեկ բնությունը:

Վերահաստատվեց նաեւ Ս. Պատարագի սոսկալի խորհուրդը անթիվ մոր եւ անշուր կատարելը, ինչպես որ սահմանել են առաքյալները եւ պաշտելի Գրիգոր Լուսավորչն ու իր որդիները, մինչեւ որ անմատոյթամբ դա չէր խաթարել Եզրը¹⁹, որից հետո թեեւ մեր ազգի ճշմարիտ դավանանքը չէր վերացել, սակայն որոշ չափով թուլացել եւ խաթարվել էր Եզրի եւ նրանից հետո եղած վեց կաթողիկոսների 92 տարվա ժամանակամիջոցում²⁰, մինչեւ Տեր Հովհանն:

Թեեւ նրանցից բոլորը չէ, որ քաղկեդոնիկ էին, ինչպես օրինակ սուրբ եւ սքանչելագործ Ներսես Շինողը, որ կարողացավ աղաչանքներով փափկացնել Կոստանդին կայսեր բարկությունը, երբ սա գալիս էր ավերելու մեր աշխարհը²¹, եւ հաղորդություն առավ կայսեր հետ իր հոտի պահպանության նպատակով²², քանզի մինչ այդ պալատական մի եպիսկոպոս մատնել էր Ներսեսին, թե՛ երկու տարի առաջ ժողով է արել եւ նգովվել Քաղկեդոնի ժողովը:

Մեկն էլ Սուրբ Սահակն է²³, որ գնաց Խառան՝ մահմեդականների մոտ եւ այնտեղ վախճանվեց սքանչելիքներով, որ կարողացավ մեղմել բռնակալի բարկությունը, եւ սա չմտավ մեր երկիրը:

Իսկ վերջին կաթողիկոսը Տեր Եղիան է, որ գնաց Աղվանք եւ Բակուր կոչվող Աղվանից Ներսես կաթողիկոսին եւ երկրի թագուհուն, որոնք

¹⁹ Եզր Ա. Փառաժնակերտցի կաթողիկոսը (630-641 թթ.) 633 թ. այլ հոգեւորականների հետ Բյուզանդիայի Հերակ կայսեր հետ հանդիպումից հետո ստորագրել էր դավանաբանական մի փաստաթուղթ: Պատմագրության մեջ ոմանք այս քայլը խիստ դատապարտել են, անգամ նրա անվան տառերը գրվել են գլխիվայր, ոմանք էլ կարծիք են հայտնել, որ այդ քայլով կաթողիկոսը Հայ Եկեղեցին զերծ է պահել ծանր հարվածներից:

²⁰ Ընդունված գիտական ժամանակագրության համաձայն՝ Եզր Ա.-ի կաթողիկոսության առաջին տարուց (630) մինչեւ Հովհան Օձնեցու գահակալության առաջին տարին (717) լինում է 87 տարի, որի ընթացքում կաթողիկոսներ են եղել՝ Ներսես Գ. Տայեցի, Անաստաս Ա. Ակոտեցի, Իսրայել Ա. Ռթմեցի, Սահակ Գ. Ձորոփորեցի, Եղիա Ա. Արճիշեցի:

²¹ Կոստանդ Գ. Կոստաս, Բյուզանդիայի կայսր 641-668 թթ.: Հիշատակում է Կոստանդ Բ.-ի 653 թ. մեծ արշավանքը Հայաստան, երբ գրավել էր նաեւ Դվինը:

²² Ներսես Գ. Տայեցի կաթողիկոսն ու իշխանները քաղաքական դժվարին թելադրանքով կայսեր հետ մասնակցել են Դվինի Ս. Գրիգոր տաճարում կայացած հունական պատարագին:

²³ Սահակ Գ. Ձորոփորեցի (677-703 թթ.), հեղինակը նրան սուրբ մակդիրով է հիշում:

քաղկեղոնություն էին ընդունել, աշխարհիկ իշխանություն օգնությամբ անփառունակ մահվան դատապարտեց եւ ուղղափառ աթոռակալ նշանակելով՝ վերադարձավ Հայաստան:

Եվ ահա Տեր Հովհանի երկնային կենդանությամբ առողջացան մեր եկեղեցու հիվանդացած անդամները եւ վերացավ խանգարող միջնորդը:

Ժողովի արձակման ժամանակ երանելին հրապարակալուր կերպով հռչակեց.

«Ոչ մեկը մեզ թող չհամարի մարդատյաց²⁴ եւ անհաղորդ Քրիստոսի խորհրդին, որ սերն ու խաղաղությունը թողեց որպես եկեղեցու գանձ եւ իր քարոզության մարմնացում: Բայց ոմանք զատվելով հեռանում են հավատքից եւ «վա՛յի» ու անեծքի տակ են ընկնում, եւ բարին՝ չար, լույսը՝ խավար են վերադրում մեզ, մեր մկրտածներին կրկին մկրտում են՝ վերստին խաչը հանելով Աստծու Որդուն: Դրանք նաեւ մեզ անհավատ ասելով՝ իրենք են հավատքից ցած ընկնում՝ մեզ չկարողանալով որեւէ կերպ նվազեցնել հավատքից:

Դրանք նման են մեկին, որ սուր եւ հստակ տեսողություն ունեցողին կույր է ասում. դրա՛նք են իրականում կույր, որ չեն կարողանում տեսնել մյուսի սրատեսությունը: Այդպիսիներին մենք հալածեցինք որպես մեզ օտարներ, իսկ ովքեր Սուրբ Երրորդության կատարյալ հավատքն ունեն եւ Քրիստոս Աստծուն խոստովանում են Բանի եւ մարմնի միավորությամբ, եւ Աստվածածին՝ Տիրոջ մայր, եւ սպասում են Հարությանն ու դատաստանին, նրանք իմ հայրերն ու մայրերն են, քույրերն ու եղբայրները, զավակներն ու դուստրերը, Աստծու մեծ ողորմությունը թող նրանց վրա լինի, իսկ մենք էլ՝ նրանց բարիքին մասնակից եւ արքայությանը հաղորդակից»:

Եվ այս ամենն ասելով՝ արձակեց ժողովը, իսկ ինքն Ավետարան քարոզելով վերադարձավ Այրարատ աշխարհը:

[Է] Ապա հունաց Լեւոն կայսեր կողմից մեղադրական եւ սպառնալից նամակով Տեր Հովհանի մոտ մի դեսպան եկավ՝ Վասիդ անունով, մեծ իշխաններից մեկը: Սա նամակը հանձնելուց հետո հիվանդացավ մահացու ցավերով, եւ բազում բժիշկներ չկարողացան դեղ ու ճար գտնել: Եվ այդ իշխանը կյանքից ու բժիշկներից հույսը կտրած՝ ապավինեց մեծ քահանայապետի աղոթքներին եւ խոստացավ նրան՝ եթե ապրի, այլեւս չի վերադառնա կայսեր մոտ, այլ կմնա Տեր Հովհանի մոտ եւ կպաշտի նրա անբիծ հավատքը:

²⁴ Այստեղ՝ Քրիստոսի մարդեղությունը չընդունող:

Եվ Աստծու սուրբ այրը աղոթք արեց, ձեռքը դրեց նրա վրա, իսկույն առողջացավ հույն իշխանը եւ ասես Աստծու միջոցով զորություն ստացած՝ ոտքի կանգնեց՝ փառավորելով Աստծուն եւ Նրա ճշմարիտ պատկեր Հովհաննիս: Եվ կրոնավորության կարգ ստանալով նրանից՝ առանձնացավ մի քարայրում, որը նրա անունով կոչվեց Հոռոմի այր²⁵:

Հույնն իր հետ ունեւ փրկավետ կենաց փայտի՝ աշխարհալույս եւ ճառագայթավետ ավագ խաչի մի մասունք՝ ներկված Աստծու Գառի արյամբ, որը վերացնում է աշխարհի մեղքերը: Այն այժմ կոչվում է Հոռոմայրի Սուրբ Նշան եւ փայլում է սքանչելի կերպով ի փառս մեր Քրիստոս Աստծու²⁶:

[Ը] Իսկ Աստծու հավատարիմ ծառա Սուրբ Հովհանն քրիստոսաբար եւ առաքյալների նման անձանձրույթ ուղեգնացութեամբ շրջում էր բոլոր նշանավոր կամ քիչ հայտնի տեղերում, համբերատար իր մխիթարությունն էր բերում, կրոնական կարգեր եւ կրոնավորներ էր նշանակում: Հաստատում էր եկեղեցու եւ պաշտամունքի, վանականների եւ անապատականների, եպիսկոպոսների եւ քահանաների, արանց ու կանանց, երիտասարդների եւ կույսերի քաղաքավարությունը թե՛ քաղաքներում, թե՛ ավաններում եւ գյուղերում ու ագարակներում: Դրսից ներմուծվածը հեռացնում էր, պակասն ու թերին լրացնում էր, հաստատում էր կանոններ, հորինում էր խրատական ճառեր, նույնը քարոզում էր եւ արձանագրում մատյաններում, պարզ ու հստակ գրով եւ խոսքով սահմանում էր ժամակարգությունն ու աղոթքները, ստեղծում էր դրվատանքի ներբողներ եւ բերկրալից խոսքեր երեւելի տոների համար²⁷: Կանանցից ծնվածների մեջ մեծերից մեծ Հովհանն, իր անապատասուն եւ գորշազգեստ, լեռնական եւ

²⁵ Հոռոմայր, սրբավայր, ժԲ. դարից՝ նաեւ վանք Տաշիրք գավառում, Օծուն գյուղից մոտ 2 կմ հարավ-արեւելք, Դեբեդի ծախ ձորակողի սարավանդին: Վանքը ներկայում կիսաքանդ է:

²⁶ Այդ մասին Վարդան Արեւելցին խոսում է նաեւ իր «Աշխարհացոյց» երկում. «Տաշիր Լոռի է, ուր կայ Քոբարն, եւ Հոռոմայրի սուրբ Նշանն, եւ Յոհան Օծնեցոյ գերեզմանն սքանչելագործ սուրբ հայրապետին, որ եհան ի վերին աշխարհէս զագգն Հոռոմոց հրամանաւ գոռոզին Օմար սուլտանին», տե՛ս «Աշխարհացոյց Վարդանայ Վարդապետի», Փարիզ, 1960:

²⁷ Հովհաննես Օծնեցու հեղինակած ամենահայտնի երկերից հիշատակելի են՝ «Ատենաբանութիւն», «Ճառ ընդդէմ պատիկեանց», «Ճառ ընդդէմ երեսութականաց», «Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ», «Հատուածք բանից ի Հաւաքմանց յաղագսկարգաց եկեղեցւոյ», «Վասն մեծի աւուր միաշաբթին», «Սակս գիշերային ժամու», «Հիմնարկեք եկեղեցւոյ», «Օրինութիւն նորաշեն եկեղեցւոյ», «Սակս ժողովոցն որ եղեն ի Հայս» եւ այլն: Հեղինակել է նաեւ շարականներ՝ Դավիթ մարգարեի եւ Հակոբ առաքյալի կանոնը (ունի 5 շարական), Ստեփանոս Նախավկայի կանոնը (7), Պետրոս եւ Պողոս առաքյալների կանոնը (6), Որոտման որդիների կանոնը (5 շարական):

աշխարհի հանդեպ խստակյաց անվանակցի՝ [Հովհաննես Մկրտչի] նման կարծես իջնելով լեռներից՝ ջրով լվանում էր²⁸ մաքսավորների եւ մեղավորների աղտեղությունները, որ հավիտենական կյանքին է հատուկ:

Խոնարհեցնում էր մեծամեծերի լեռնացած հպարտությունը, հաստատում էր հասարակ հագուստը՝ հույս ունենալով կարճամտությամբ խոնարհվածներին դարձի բերել: Դյուրին էր դարձնում դժվարին տեղերը²⁹, այսինքն՝ կուսակրոնությունը եւ մենակյացությունը, պահքը եւ ողորմությունը, գիշերային հսկողությունը եւ արտասուքը, ժուժկալությունը եւ գետնախշտի կյանքը: Այն, ինչը դժվարագնաց եւ ապառաժ էր համարվում, քաղցր խոստման ավետիսով դյուրին էր դարձնում, կազմ ու պատրաստ էր պահում Տիրոջ ժողովրդին, փարատում էր ամենքին հայրական գթությամբ, դողում էր ամենքի վրա որպես զավակներ եւ դուստեր:

Այս ամենի պատճառով որոշ նախանձողներ, բռնկված չարի եւ առաջին բանասարկուի նետաձգությունից, բամբասում էին նրան, ինչպես որ լսեցինք իր գյուղի շատ ավանդապահ մարդկանցից:

Եվ ապա Աստծու սուրբ այրը տեսավ, որ հաստատուն դարձան, արմատացան, պնդացան եւ գրով արձանագրվեցին իր շինած հիմքի առաջին քարերը, եւ վերահաստատվեցին կրոնի, տոների խախտված տեղերը, նմանապես եւ Ս. Ծննդյան եւ Տիրոջ հայտնության տոնի օրը՝ հաստատված Հակոբի եւ Կյուրեղի կողմից, ինչպես որ գրված է, թե՛ դեկտեմբերի քսանհինգը Դավիթ մարգարեի եւ Հակոբ առաքյալի հիշատակի օրն է³⁰, մինչ այլ քաղաքներում [այդ օրը] Ս. Ծնունդ են նշում: Եվ Սուրբ Հովհանը Կյուրեղի կանոնադրածը իննսուն տարվա շփոթից հետո տոնեց աշխարհային հանդիսավոթյամբ, զղջական երգով ասելով, թե՛ «Մեղանչեցինք ամեն ինչում եւ Քո պապիկիրանները չպահեցինք իննսուն տարի, բայց խոստովանում ենք Քեզ, մի՛ անսրտախիտ, այլ գթա՛ մեզ, Աստված մեր հայրերի»³¹:

Տիրոջ Ս. Ծննդյան նախատոնակ հաստատեց չորս տոները՝ «չորեքկերպյան աթոռի» փոխարեն, այդպիսով կազմելով յոթ հովիվներ, մարդկային ութերորդ վարքի նման, առաջնորդ՝ Հիսուս Գրիստոսին:

[Թ] Այս ամենից հետո երբ տեսավ, թե՛ ահա ամեն ինչ Աստծով հաջող-

²⁸ Հմմտ. Մատթ. Գ. 11:

²⁹ Հմմտ. Եսայի, Խ. 4 - «եղիցին ամենայն դժուարինք ի դիւրինս»:

³⁰ Հայ Առաքելական Եկեղեցու տոնացույցում դեկտեմբերի 24-ին նշվում է Դավիթ մարգարեի եւ Հակոբ առաքյալի տոնը:

³¹ Մեջբերումը Հովհ. Օձնեցու «Դավթի մարգարեի եւ Յակոբայ առաքելոյն» շարականի հատվածն է՝ «Մեղաք յամենայնի եւ զպատուիրանս քո ոչ պահեցաք, այլ խոստովանիմք առ քեզ, մի՛ անտես առնել, այլ գթա՛ ի մեզ, Աստուած հարցն մերոց»: «Իննսուն տարի», որ բացակայում է շարականում, անշուշտ հեղինակի՝ Վարդան Արեւելցու հավելումն է:

վել է կատարյալ դարձնել, եւ երբ հիշեց, թե ինչ չարութիւններ էին խոսում իր մասին եւ թե ինչ անօրեն բաներ էին վերագրում իրեն մարդկանց մեջ շրջելիս, ինքն իրեն եւ այլոց խնայելու համար սկսեց այնուհետեւ պահեցողութեան նվիրվել, վերստին հիշեց իր նախկին երկնային ու հրեշտակային կյանքը, լուսթյունն ու անապատականութիւնը:

Քաշվեց անապատ վայրեր, որոշ ժամանակ անհայտ մնաց Սոթից կոչվող ճգնարանում³², իսկ հետո՝ ձյունատանջ, սառնամուտ, բքախեղդ ու մռայլամած Լեզվարա³³ լեռան վրա: Այնտեղ ոչ քիչ ժամանակ անցկացրեց, մինչեւ որ իմացավ, որ շատ կարիքավորներ եւ կարոտյալներ գիշեր-ցերեկ չարչարվում են իրեն գտնելու համար, եւ ապա ինչպես մեծն Եղիան Կարմեղոս լեռնից³⁴, Հովհանն էլ լեռան արեւելյան կողմերից իջավ մի ձորակի ծործորատը, իր Օձուն գլուղի մոտ: Այնտեղ պատարագի համար վերաշինեց երաշտի պատճառով ամայացած մի մատուռ, նեղագուլն խրճիթներ, ոչ ոքի չթողեց բնակվել իր հետ, եւ բավարարվեց պարկեշտագուլն մի կրոնավորով միայն՝ սակավ հատուցելով սահմանված օրերին եւ ժամին [իր մոտ] եկողների կարիքները:

Ինքն իրեն նվիրել էր Աստծու խոսքին եւ իմաստասիրութեանը միայն, գիշեր ու ցերեկ պահքով եւ տքնութեամբ խաչված էր պահում իրեն Տիրոջ՝ Աստծու առաջ, սակավապետութեամբ գրեթե չէր տարբերվում թռչուններից, կաթողիկոսական հոգսերից անմասն էր մնացել, քանզի իր իսկ ընտրութեամբ Սուրբ Աթոռում նշանակվել էր Տեր Դավիթը³⁵: Ծերունական հասակում՝ իր հօտի փրկութեան համար հիսուն տարվա ջանքերից հետո հանձն էր առել մանկական խանձարուրն ու ճգնութիւնն ի փառս Քրիստոսի եւ Տեր Աստծու, որ է օրհնյալ հավիտյանս:

[Ժ] Որպես արթուն աչք՝ Հովհանն մշտապես իր աչքը բաց եւ ականջը զգաստ էր պահում՝ տանուտիրոջ գալստյանը սպասելով թե՛ երեկոյան, գիշերվա մեջ, հավախոսին, թե՛ առավոտյան³⁶: Որպեսզի դուռը բախելիս խնդութեամբ բացի եւ տրամութեան հովտից դուրս գա դեպի ուխտյալ

³² Ժայռափոր եկեղեցի ներկայիս ՀՀ Լոռու մարզի Հալաբի լեռնաշղթայի Սոթից լեռան լանջին, Լորուտ գյուղի մոտակայքում, ուր ճգնել է Հովհան Օձնեցին: Տե՛ս նաեւ ծան. 11:

³³ Լեզվարա անունով լեռ ներկայումս հայտնի չէ, հավանական է նույնացնել Լոռվա մարզի Լեզվակ տեղանքի հետ:

³⁴ Կարմեղոս լեռան վրա է Եղիա մարգարեն մրցակցության կոչ արել Բահադի մարգարեններին, Գ. Թաա., ԺԸ. 19-46: Բնագրում՝ Հեղիաս:

³⁵ Դավիթ Ա. Արամոնեցի, հաջորդել է Հովհան Օձնեցուն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս 728-740 թթ.:

³⁶ Հմմտ. Մարկ. ԺԳ. 35:

տեղը, ինչպես խոստացվեց՝ «Երբ որ գամ, կառնեմ ձեզ ինձ հետ, որպես-
զի ուր ես լինեմ, դուք եւս ինձ հետ լինեք»³⁷:

Հովհանն Լայապտանի տասնհինգ նահանգներից տասներկուերորդից էր՝ Գուգարաց աշխարհի չորրորդ մասից: Զ., Ճ. եւ ԻԶ. գավառների իշ-
խող էր, ԹՃ. գավազանների կարգավորիչ³⁸: Լուսարձակում էր տասն-
հինգօրյա լիալուսնի նման, փառակիցն էր տասներկու առաքյալների,
բնակիչն էր վերին Երուսաղեմի, որի դռները պատված են տասներկու
անարատ մարգարիտներով: Խուժադուժ գուգարացիներին համեստութ-
յան էր բերում, նրանց մատուցում անմոլար հոտի առաքինության չորս
մասերը³⁹, որ իննսուներեք են վերաբերում, հարյուրերորդ կատարմամբ իր
զինվորական արի հասակով մեր Լայապտանը զինեց վեցակի շարժմամբ:

Հովհանն Տաշիր գավառից էր, որը Արամանյակի որդի Արամայիսը
[Ժառանգել էր] իր որդի Շարային, եւ նրա անունով էլ կոչվեց Շիրակ
եւ Տաշիր⁴⁰: Պարարտ եւ բերրի երկիր է սա, որի շնորհիվ եւ՝ հունաց,
եւ՝ պարսից լեզուներով Շիրն կաթին անունն է ստացել, քանի որ շատ
այլ վայրերից առավել՝ այնտեղ են լինում բազում բարիքներ եւ առատ
կաթնեղեն: Այստեղ Սիրնի որդիների դայակ ու դաստիարակ Հովհանն
առավել բազմացրեց Բանի կաթը եւ ամենքի սիրտը մածուցեց ամենա-
սուրբ Երրորդության սիրո մակարդով: Եվ դարձյալ ինչպես Տաշիր բառն
է հուշում, տաշեց եւ հյուսնի նման հղկեց, ինչպիսին որ են գավառի
բնակիչները՝ ազատ եւ ազատորդիներ, գեղանի տեսքով եւ թիկնեղ հա-
սակով զարդարուն, ոչ անտաշ եւ ոչ կոպիտ ու անմշակ: Եվ այդպիսին
էին ոչ միայն ազնվական այրերը, այլեւ ռամիկներն ու գեղջուկները: Էլ
չենք ասում Հովհանի հոգեւոր եւ իմաստնալից գեղեցկության մասին, որ
ստացել էր ճարտար հյուսնը՝ իր հանճարը գործածելով:

Հովհանն Օձուն գյուղից էր, եւ ինչպես այս վայրն է հարթ եւ հա-
վասար, անխոշոր եւ անխոր, լայնահովիտ եւ ընդարձակ մի տափարակ,
որ կարծես օծված է գեղեցկությամբ եւ ակնահաճո է նայելու համար,
այնպես էլ այստեղ ծնված մարդիկ ու նաեւ կենդանիներն ու անդաս-
տանների բույսերն են ասես հարգարված ու մշակված: Տեղի բանական

³⁷ Հովհ. ԺԴ. 3:

³⁸ Թերեւս թվարկում է հայոց կաթողիկոսի իշխանության ներքո գտնվող թեմերն ու
վանքերը:

³⁹ Ակնարկում է առաքինության չորս տեսակները՝ խոհեմություն, արիություն, ողջախո-
հություն եւ արդարություն, որ թվարկում է Սողոմոն թագավորը, տես Իմաստ. Ը. 7:

⁴⁰ Մովսես Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, գիրք Ա., գլ. ԺԲ:

բնակիչներին Հովհանն Հոգեւոր յուղով օծեց եւ իբրեւ հաղթող ըմբիշներ՝ պատրաստեց աներեւույթ թշնամուն ընդդեմ:

Եվ գլուղն այժմ «օձուն» է կոչվում, քանզի օձեր ունի, չնայած որ տեղանքը զով է: Եվ ինչպես ավանդազրույցն է ասում՝ ինչ-որ այրերից այստեղ երկու վիշապներ երեւացին, որ բնակվում էին քարանձավների ծերպերին, կամ թե մեկ այլ տեղից էին եկել եւ ապականում էին ամենուր, եւ անգամ Աստուծո խնամքից դուրս լինելով՝ մեծագին շաշումով սողացին հասան սուրբի ճգնարանի մոտ՝ լեռան զառիվայրին: Վիշապին տեսնելով՝ սպասավորն աղաղակ բարձրացրեց, մինչ սուրբն այդ պահին Պատարագի խորհուրդն էր կատարում: Իսկ երբ Հովհանն խաչակնքեց, վիշապները կանգ առան, ապա պատարագով հաղթելով՝ քարացրեց եւ վիմաքանդակ արձան դարձրեց նրանց: Կարծրակառույց այդ քարերը՝ օձի ձեւով եւ գուլշնով, կան մինչ այսօր եւ տեսանելի են որպես Քրիստոսի փառքի նշան եւ հիշատակ սուրբ այրի:

[ԺԱ] Հովհանն Տիրոջը հնազանդ մեծ ավետարանչի անվանակիցն էր, եւ ոչ միայն անունով էր նրան հաղորդակից, այլեւ աստիճանով եւ աստվածաբանությունամբ, կուսածաղիկ մաքրությունամբ, եւ ինչպես աշխարհի որոտման [որդին էր] սիրելի⁴¹, Հովհանն էլ փարել էր Հիսուսի լանջին:

Հովհանն զինվորն էր Քրիստոսի, սպառազեն հաղթողը, ամրապես զինված էր Ս. Հոգու գորությունամբ, անվրեպ գործածում էր իր պողովատես սուսերը՝ հողմի նման շաչելով: Հակառակամարտողի կարեւոր տեղերը խոցոտում էր, աջ ու ձախ կողմերից եւ թիկունքից կռվելով՝ դիմապակ տապալում էր թշնամիներին՝ ուշի ուշով հետեւելով ինչպես ընդես հրեշին⁴²: Այդ ամենի շնորհիվ պատերազմ մղեց եւ հաղթական ավարտին հասցրեց՝ իր եւ իր հոտի ուղղափառ հավատքը պահելով: Հանգչեց խաղաղությունամբ նույն անապատում՝ հասնելով բարի ծերություն, ալեւորված եւ լիացած տարիներով:

Եվ մաքրված ցորենի նման մարմնով շտեմարանվեց գերեզմանում, իսկ հոգով հոգեղեն դասերի կողմից համբարձվեց հաղթանակներ շնորհող Տիրոջ մոտ: Խնդակից դարձավ նրա երկնային բոլոր խմբերին, որ ընդառաջ գնացին եւ նրան կանգնեցրին անուշահոտ Սուրբ Երրորդության մոտ՝ որպես բարի պտուղ մեր հողեղեն ազգից, որին Տերը գգվանքով ընդունեց իր անճառելի գթառատ գիրկը եւ հարյուրապատիկ պարգեւներ տվեց: Շտեմարանի նման նրան պահում է իր Գրիգոր նախնու լուսեղեն

⁴¹ Տե՛ս Մարկոս Գ. 17:

⁴² Թվում է՝ համեմատում է Հոբի գրքի ԽԱ. գլխում հիշատակված հրեշին:

խորանում՝ սպասելով հատուցման օրվան, որպեսզի նրա նմանների պես իրեն էլ տա հավիտենական կյանքը, եւ այդ կենսալի անսահման ուրախությամբ վայելի փառքի պսակը, որը մարդու աչքը եւ ականջը եւ սիրտը չի զգացել, որ կազմված է Աստծու ձեռքի անմերձենալի լույսից:

Հովհանի հիշատակի շիրիմը եւ նրանից պահպանված ոսկորների նշխարները եւ շնորհաբաշխ աջը, որ պահվեց իր կարոտյալ հոտին ի տես եւ ի համբույր, ներգործում է նույն ուժով եւ կենդանության նշանով: Աստծու Ս. Հոգին կենդանի է նրա ոսկորներում եւ բուժում է պես-պես ցավեր ու հիվանդություններ, որոնց թիվը սահման չունի:

Իսկ որոշ ժամանակ անց մի վայելուչ եկեղեցի կառուցվեց նրա քնարանի մոտ, նրանց հույսով, որոնք նրան բժշկարան, իսկ վայրը, ինչպես եւ իր սեփական Օձուն ավանը, պարծանք են ընդունում: Եվ սա սքանչելիքներով լի մի վանք է, որին մոտ եւ հեռու բնակվողներից շատերը գավառներով մշտապես նվիրաբերում են իրենց երախայրիքը եւ Աստծուց մեծ ողորմություն են ստանում: Եվ դուք եւս արժանի լինեք տեսնելու Հովհանի բյուր բարիքները, նրա պսակը եւ վայելք անսահման հավիտյաններում:

Ո՛վ արիական տեր Համազասպ, եւ Հաղպատի հոյակապ Սուրբ ուխտ, եւ Հայաստանյան եկեղեցու բոլոր մեծ ու փոքրեր, մեր դրվատական նորակերտ խոսքը ձեզ բոլորին թող բարի պտղով լի շնորհներ բերի եւ շահավետ լինի: Եվ մենք ձեզ հետ մեկտեղ Տիրոջից ողորմություն գտած կլինենք, իսկ որտեղ որ սխալվեցինք՝ քավության արժանի թող լինենք:

Փա՛ռք Հորը եւ Որդուն եւ Սուրբ Հոգուն եւ օրհնություն, գոհություն եւ պատիվ բնույթով մեկ երեք անձանց եւ Աստվածությունը, հավիտյանս հավիտենից հավիտյան:

Քրիստո՛ս Աստված, սուրբ Հովհան մեծ հայրապետի բարեխոսությունամբ՝ սրբությունամբ ողորմի՛ր բոլոր հավատացյալներին:

Աշխարհաբարի վերածեց
Նորայր Պողոսյանը
բանասիրական. գիր. թեկնածու, դոցենտ

